

Posudek oponenta diplomové práce

Magisterský program Historická sociologie UK FHS v Praze

Název práce: **Postoje k trestu smrti v České republice**

Jméno studenta: Bc. Eva Trojanová

Posudek vypracoval: PhDr. Jiří Šafr, Ph.D.

Datum: 20. 9. 2013

Předkládaná práce je věnovaná problematice názorů veřejnosti na trest smrti (TS). Autorka v úvodu definuje jako cíl práce prozkoumat postoje lidí k trestu smrti v České republice. V empirické části pak na základě výsledků vlastního výzkumného šetření hledá odpověď na otázku, jaké faktory tyto postoje ovlivňují. Text je členěn do dvou částí. První přehledová/teoretická pojednává čtivě a poutavě, ovšem s ohledem na cíl práce také poněkud překvapivě, o historii trestu smrti v různých historických obdobích a kulturách, dokonce poměrně dlouhá pasáž je věnována přehledu způsobů popravování v dějinách lidstva. Pouze na stranách 11–14 se autorka dostává k jádru tématu své práce, když pojednává o vlivu médií na postoj k TS a velmi stručně také o názorech české veřejnosti po roce 1989 (výzkumy CVVM). Absolutně pak nechápu zařazení kapitoly 2.3 Popravy slavných, kde jsou kaleidoskopicky, navíc z jednoho populárně-naučného literárního pramene, vyjmenovány bez ladu a skladu popravy osobností různých zemí i historických období (na G. Bruna navazuje N. Caescescu, od něj zpět k Janu Husovi, přes M. Horákovou k Ježíši Nazaretskému). Takže po přečtení první části diplomové práce by se skoro chtělo říci, že ta by zasloužila přejmenovat na „Trest smrti a způsoby jeho vykonání“ (této problematice je ostatně věnováno více jak 20 % textu, str. 34–20).

Druhá část přináší výsledky vlastního výzkumu veřejného mínění, jehož cílem bylo zjistit, čím jsou ovlivněny postoje k trestu smrti. Rozdělena je do dvou celků, první se věnuje rozdílům v souhlasu s trestem smrti na základě sociodemografických faktorů, druhá pak sleduje důvody pro/proti trestu smrti a vliv informovanosti a zkušenosti s násilnými trestnými činy.

Koncepce předkládané diplomové práce se mi jeví jako poněkud problematičká, zejména pokud jde o obsah první části. Není jasné jaký je cíl práce resp. s ohledem na deklarovaný cíl, jak k jeho naplnění přispívá první teoreticko-přehledová část. V souvislosti s tématem bych kupříkladu uvítal detailnější představení, jak zanikal trest smrti v ČSFR a jak o tom psaly média. Tomuto zásadnímu bodu ovlivňujícímu dodnes postoje k trestu smrti je věnován sotva odstavec na straně 41. V práci mi také citelně chybí diskuse vztahu víry a postoje k trestu smrti. A jistě by bývalo zajímavé ve výzkumu mezi faktory ovlivňující postoj k TS zahrnout právě náboženské přesvědčení (otázka práva odebrat život někomu jinému).

Výhrady lze mít i druhé – empirické části. Některé hypotézy v prvním oddíle této části jsou samoúčelné a nedostatečně argumentované – to že ve výzkumu CVVM něco vyšlo, přeci není dostatečný důvod k tomu, abych na základě toho postuloval nějakou hypotézu (tedy pokud cíl mého výzkumu není čistě metodologický či historicko-časově komparativní). Není jasné, z jaké teorie při formulaci hypotéz autorka vychází.

Druhá polovina empirické části (s. 67-) je věcně mnohem zajímavější a také hypotézy jsou alespoň někdy argumentovány (hyp. 2.2 a 2.4.2). Byť zde se mi jeví pasáž věnovaná vlivu zkušenosti s trestným činem na postoj k TS důkazně nepřesvědčivá (s.73), neboť se lze oprávněně domnívat, že třídění 2. stupně je zde provedeno na extrémně vychýleném rozložení

odpovědí, zejména u zkušenosti s vraždou ve svém okolí (hyp. 2.2.3) (potýkám, že údaj pro tento podíl není uveden).

Provedená analýza je svědomitá a precizní, přesto i ona trpí dvěma nedostatky: chybí věcná, sociologická interpretace výsledků a postup testování je mechanický a pro čtenáře špatně čitelný. Text je kontaminován neustálým opakováním technických aspektů výsledků statistických testů a úpravě dat, aniž by byl věnován prostor argumentaci hypotéz a interpretaci výsledků jejich testování. Standardním postupem je uvádět výsledky statistického testu v poznámce pod čarou nebo pod tabulkou a v textu se věnovat výhradně věcným interpretacím. Popravdě bez vět monotónně popisujících technické výsledky statistických testů by byl skutečný text v druhé empirické části sotva poloviční.

A tak za zcela nejzávažnější nedostatek považuji *mechanickou reprodukci hypotéz a jejich statistických zhodnocení, bez jakékoliv sociologické interpretace*. Zřetelně je to patrné u hypotéz ohledně vlivu počtu dětí a velikosti domácnosti (hyp. 1.2 a 1.3 na s. 55–56), zde aby čtenář věstil, co může znamenat, že „respondenti s dětmi jsou signifikantně více pro trest smrti“. Bojí se potenciálního ohrožení svých dětí ze strany „nepopravených“ vrahů? (Mimochodem umím si představit i argument pro obrácený vztah – hypotézu, že smířlivější k okolnímu světu v otázkách života a smrti bude právě rodič malého dítěte.)

Zcela chybí obecnější sociologické zhodnocení výsledků testování (statistických) hypotéz. Závěr práce je pak nepřesvědčivý, projevuje se v něm nejpodstatnější slabina a to je absence hlavního cíle (možná i proto je poslední odstavec o něčem úplně jiném než o postojích veřejnosti k trestu smrti).

Poznámka k možnostem analýzy a interpretacím výsledků. Všechny analýzy jsou založeny na třídění druhého stupně. To by nemuselo být na škodu, ale autorka se na dvou místech snaží o reflexi vzájemné provázanosti nezávislých proměnných. A tak se sice čtenář dozvídá, že příjem je zkorelován se vzděláním (s. 62, což zabere půl stránky – tabulky č. 18 a 19 s redundantními informacemi z hlediska sledovaného problému, které vůbec nepatří do textu ale pouze do přílohy). O sociologické interpretaci odlišnosti vlivu/souvislosti mezi vzděláním a příjmem na postoje se ovšem nedozví nic. Budiž ale zde, jakož i v případě rodičovství a velikosti domácnosti (str. 55–56), se přeci přímo nabízí provést alespoň třídění 3. stupně rozdílu v názorech podle příjmu v různých kategoriích vzdělání (nemluvě o tom, že studenti oboru Historická sociologie jsou vzděláni v elementární analýze umožňující kontrolu vlivu dalších faktorů).

Sečteno a podtrženo. Autorce se nepodařilo propojit teoretickou s empirickou částí. Ty tak působí zcela odděleně, „teorie“ nevytváří základ pro hypotézy (výjimkou je hypotéza 2.4.2). V této souvislosti v první části chybí zejména představení výsledků výzkumů veřejného mínění k trestu smrti, případně i psychologický rozměr utváření postoje k trestu smrti (na něj ostatně naznačují některé hypotézy v části věnované příčinám důvodů postojů k pro/proti trestu smrti, hyp. 2.2.2-3 str. 72-73). Kritické je to zejména ve vztahu k poznání českého veřejného mínění, konkrétně výstupů z výzkumů CVVM. Těm je věnován pouze jeden odstavec (na str. 14) a to ve smyslu dlouhodobého vývoje postoje k trestu smrti. Práce by zasloužila ale také představení výsledků ohledně faktorů, které tento postoj ovlivňují, na nichž diplomantka pak zakládá některé své hypotézy (jak uvádí na straně 54). Navíc zde chybí zdroj uvedených čísel, jsou převzata z tiskových zpráv CVVM či si je spočítala s využitím datového archivu sama autorka?

Práce je, kromě části věnované testování hypotéz, čtivá a napsaná poměrně vyzrálým jazykem (čtenáři bych tak doporučil číst empirickou část až na straně 79-80, kde jsou shrnuty výsledky). K silným stránkám práce také patří pečlivě zeditovaný text a na prvním místě realizace vlastního empirického výzkumu. Slabých míst je však rozhodně více. Mezi ně patří mechaničnost postupu při testování hypotéz, byť precizní ze statistického hlediska, avšak bez ideje a smyslu, který by vedl k naplnění hlavního cíle práce (to ostatně souvisí s absencí cílů výzkumu, příznačné je, že čtenář se nikde nedozví výzkumné otázky).

Ještě si dovoluji několik spíše technických poznámek (snad se mohou hodit při psaní dalších výzkumných zpráv). Nikde není uvedeno, jakou metodou byl proveden výběr z populace. Pokud tato metoda nezaručovala reprezentativitu z hlediska dospělé populace ČR, pak je třeba v příloze uvést popisné charakteristiky základních sociodemografických údajů a případně debatovat míru odchýlení vzorku od běžné populace. Autorka operuje s pojmem „internetová populace“, tu však nikde nedefinuje a při tom na její rozdílnosti zakládá interpretaci při zamítnutí hypotézy H 1.1 na straně 54 (argument že „běžná“ a „internetová“ populace se liší podle genderu však považuji za nesmyslný). Grafy 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 jen kopírují adekvátní tabulky, tudíž jedno z nich je zbytečné. Práci by také slušela kritičtější diskuse k limitům zjištění (validita) i k uplatněné metodě sběru dat a reprezentativitě použitého vzorku.

Náměty na diskuzi při obhajobě práce:

U obhajoby by mělo dle mého názoru přesvědčivě zaznít, jaké jsou cíle práce a jak k jejich naplnění přispívá struktura textu, dále pak jaké byly výzkumné otázky na začátku přípravy výzkumu. Dále navrhuji diskutovat tyto otázky.

Jak lze interpretovat hlavní zjištění první části výzkumu, že podporovateli trestu smrti jsou lidé s dětmi a s nízkým vzděláním? A jak vysvětlujete zjištěnou skutečnost, že ti, kdo ví více o trestu smrti, jsou zároveň více pro jeho zavedení?

Celkové hodnocení:

Eva Trojanová ve své diplomové práci prokázala, že si osvojila schopnost realizovat empirický výzkum a analyticky zpracovat jeho výsledky. Osvojila si také formální stránky sociologické práce (odkazový a citační aparát, struktura textu atd.). A tak i přes uvedené výhrady *práci doporučuji k obhajobě*. Celkové hodnocení? Znamku stanovuji následovně: jeden stupeň dolů za výrazné vybočení vazby mezi přehledovou/teoretickou a empirickou částí práce, druhý stupeň dolů za absenci sociologické interpretace výsledků výzkumu. Vychází mi tak *výsledná známka „dobře“*.